

kompromis med slabo naravo in nečem absolutnim, konservativna moč, sugestivnost in elastična ravnovešenost, kar je pač izpoved njegovega osebnega občutka in obtožba zunanje podobe življenja; tej sodbi vendarle manjka tisto osebno razmerje, ki odpira neposrednejše poglede, bolečina božjega, ki med krščanstvom in katoličanstvom dojame prvo, in recimo, sprejme njegovo polnost in prvotnost nasproti zunanosti in duhovnemu ponarejku; le preradi si domišljamo, da ljudska vernost nima globin in da ni v nji prvotnega krščanstva. V razigranosti in sproščenosti na Trojiškem vrhu se med drugimi, splošno narodnimi zaključki vnovič oglasi ta bolečina, topot širša, kot neskladnost majhnega in velikega, zunanjega in notranjega, materialnega in duhovnega, dasi se čudno zdi, da je tudi glosa o »Veselem vinogradu« važen del te bolečine. Tu govore tudi o Bogu, kateremu Prešeren ni nobene zapel (80), o naši idealistični vzgoji, ki nam je izmaličila sliko o sebi (81), o Slovencih kot definiciji onostranskega naroda (83). Iz teh razgovorov kliče Kozak k zemlji in k resničnosti. Tega mu nihče ne oporeka, ker ima prav, da so nam v sami idealistični spekulaciji splahnela mnoga stvarna vprašanja. Sodim sicer, da misli samo na literaturo, ker bi mu naša gospodarska kultura dala drugačen odgovor. Saj nam je v svojem pripovedovanju o Prekmurju pokazal nekaj duhovskih ljudi, ki so združili narodno in versko vprašanje v najpreprostejšo podobo slovenske zavesti in so torej opravili svoje delo zelo konkretno; najsi se naša idealistična ljudska vzgoja zdi meščanskemu človeku še tako naivna in ozka, ne more tajiti, da so v nji vrednote, iz katerih so pognali morda najboljše sadovi naše duhovne in materialne kulture. Zato sodim, da gre Kozak tu še naprej, da se je v njem vnovič razklalo in da zopet odpira svoj kozmični nazor, ker ga sklepa s smrtjo. V nekaki baladni aforistiki nakazuje svoj sklep. Kaže nam mumijo fevdalca in generala Hadika v kapeli na Trojiškem vrhu in njeno smrtno grozo. Ali naj mir egiptiške mumije in onostranska groza Hadikovega nestrohnelega trupla odpirata nov pogled, bolj blažilen ali celo odrešilen? Pisatelj precej jasno nakazuje vprašanje o človeku, da je njegova moč od spodaj, iz same narave.

Kozakova knjiga mnogo nakazuje, mnogo stiska vase; dobro se čuti njen glavni namen, da bi prav vse izpovedala ali vsaj načela. To je njena glavna vrednost, prav za prav vsa njena vsebinska problematika. Ne da bi jo tajil, narobe, razgalja bolečino, zato, da bi jo premagal. Toda premaga je ne. Neki svet se završuje in začinja se novi, toda ni še premagan stari svet. Tipamo bolečino, a ker še ni vsa pred nami, je ne bomo preboleli. Morda tisti, ki so še zunaj in pri katerih sodimo, da ne bodo hoteli premagati ne sebe ne preteklosti? Tudi naturalizem ima svojo utopijo. F. K.

Kossak-Szczucka: **Legniško bojišče**. Roman. — Prevedel France Vodnik. Ljudska knjižnica, zv. 52. Jugoslovanska knjigarna, 1935, str. 274.

Kossak-Szczucko smatrajo Poljaki za obnoviteljico poljskega povojnega zgodovinskega romana, da, svoj čas ni manjkalo celo glasov, ki so jo imenovali — drugega Sienkiewicza. Tako so jo namreč krstili ob njeni prvi večji zgodovinski epopeji »Zlata svoboda«, kjer opisuje v načinu in stilu kake Handel-Mazzettijeve boje arijancev v XVI. in XVII. veku s katoli-

cizmom v zdobljenih, realističnih prizorih in zelo barvnih opisih. Toda že takoj na prvi pogled se vidi razlika med njo in Sienkiewiczem, razlika je predvsem rezultat novih političnih razmer: Sienkiewicz je svoje zgodovinske romane, s katerimi je iz realizma prehajal v romantiko, pisal z namenom, da pokaže v grandioznih Matejkovskih podobah veličast in junaštvo davne Poljske, ki je taka živela samo v srcih in v hrepenenju tlačenih domoljubov; položil je vanje vso poljsko vero v vstajenje davnega sijaja, pisal v podkrepitev duš, ki so omagovala pod pritiskom in objemal vso davno in bodočo Poljsko s toplim žarom, ki je opajal ves svet. Danes ni več treba tega romantičnega političnega navdušenja, kateremu so v svetem poslanstvu služili vsi poljski zgodovinski pisatelji od Kraševskega do Žeromskega. Kossak-Szczucka gleda na preteklost z očmi realista: pokazati hoče do podrobnosti točno podobo preteklosti, zato zbira samo snov, ki jo hoče urediti v leposlovni obliki. Razume se, da pri tem trpi fabula, ki je več ali manj prozorno tendenčno pobarvana in malo iznajdljiva. Glavni notranji sestavini Szczucke kot osebnosti sta katoliška religioznost in poljski borbeni nacionalizem, ki je razumljiv pri Šlezijki. — V trenju religioznih vprašanj spominja na Mazzettijevo in našega Preglja, ki vsi radi oblikujejo zgodovinske borbe pravovernega katolicizma s heretiki. Tako je tudi v romanu Legniško bojišče, katerega snov je vzeta iz poljske in svetovne zgodovine XII. veka, glavni problem borba proti nemštvu in podoba katoliških vitezov, borcev božjih, v času, ko je še živ poganski duh, ki se javlja v najrazličnejših praznoverjih. Henrik, in sv. Jadviga sta vzor krščanskih plemičev srednjega veka, v času križarskih vojsk; toda z njihovim katolištvom je zvezana prijaznost do Nemcev, dočim je Konrad deloma poganski duh, pa pristaš samopoljskosti šleskih pokrajin. Ta problem tvori jedro romana, dočim je fabula zelo preprosta: benečanski odposlanec gre iz sovraštva do Genui (Dante!) na Kitajsko, da povabi Mongole na Madžarsko, ki pomaga Genui. Poslanstvo uspe. Odpravi se najprej trgovska karavana z mongolskimi vojskovodji kot trgovci v Evropo, ki jo vodi sin beneškega odposlanca. Ta misli z njeno pomočjo najti svojo ljubezen, ki ječi nekje v poljskem samostanu. Karavana se ustavi v Vratislavi in se okorišča na svoj način s poročili, ki jih daje zaljubljeni Gaetano, išoč pot k svoji ljubici, sedaj nuni v Trebnici. V tem času se pokaže vse meščansko srednjeveško življenje, ki je tako plastično in polno opisano, kot še z lepa kje drugje nisem bral. Obiski sv. Jadvige v ječah, Henrikovo poljubljanje gobavcev, sta prizora iz najlepših in najmočnejše podanih srednjeveških legend. Prav tako trgovsko življenje, igravci, sholarji itd. Da poda slike iz srednjeveškega življenja, njih podroben opis in napetost, je glavni namen Szczucke. Zato pa ji manka poleta in toplote, kar je krivo, da povest ne užiga kot Sienkiewicz, dasi je po opisnem realizmu sodobnejša. Nazornost, verodostojnost je večja, pesniška sila in človeška toplota pa neprimerno manjša. Povest se konča z bojem na Legniškem polju, kjer se prvič spoprimejo poljske čete z Mongoli in kjer pade knez Henrik kot pravi krščanski križarski vitez za sveto vero, pa vendar s spoznanjem, da je glede Nemcev bil brat Konrad pravih misli. Tako se roman konča s sintezo

pisateljčinih glavnih sodobnih hotenj: katolištva in poljskosti. V toliko ima ta zgodovinski roman sodobno poljsko tendenco.

Prevod je sočen in pride Szczuckin nazorni slog in slikovitost ter folklorna plastika v njem do popolne veljave. T. D.

Ernst Schwarz, Über den Wert, das Soll und das richtige Verhalten, 1934, Leykam-Verlag, Graz, str. 178, cena?

Ljutomerski lekarnar Schwarz je izdal že pred leti prvi zvezek Meinong-Studien »Über intellektuelle Phantasie«. Sedaj smo dobili drugi zvezek teh študij, kjer razpravlja avtor o filozofsko-psihološkem problemu človekovega nagonskega življenja. Avtor je znan kot Meinongov učenec ter se v svojih publikacijah močno naslanja na Meinonga in na njegovo teorijo. Za naše kulturne razmere je Schwarzovo delo tem zanimivejše, ker dela med nami tudi znameniti Meinongov učenec Veber. V svoji strokovno-filozofsko pisani knjigi omenja avtor tudi Vebrove izsledke iz področja čuvstvovanja in najstva, predvsem o objektivnosti etičnega vrednotenja in o kvalitativnih zakonitostih najstva ali dolžnosti, ki jih je Veber publiciral v svoji Etiki že l. 1923. Tudi Sch. se postavlja na stališče objektivnosti vrednot in najstev, vendar je glede tega in tudi ostalega močno zavisen od Meinongove šole, tudi od graškega profesorja Mally-ja.

Izmed nekaterih posebnosti naj priznavalno omenim, da ima Schwarzovo razpravljanje polno živih psiholoških primerov, ki pojasnjujejo teoretične misli. Tako navaja tudi primere za nepolarne vrednote, kot n. pr. komičnost in ljubkost, dočim imamo za njegovo »Überraschung« vendar 2 pola: prijetno presenečenje in razočaranje. Zelo dobra je njegova izpopolnitev Meinongove in Vebrove klasifikacije etičnih dejanj s primerno klasifikacijo etičnih najstev, pri čemer naj omenim le to, da je »gut« manj kot »verdienstlich«. Zanimivo je tudi podrobno razpravljanje o pravičnosti, ki je za Meinongovo šolo novo, čudno pa se dojame človeka, da pomeni pisatelju pravičnost le vrednotenje vrednotenja, ne pa posebne vrste elementarnega socialnega čuvstva. Sprejemljiva pa je določitev, po kateri spaja pravičnost različne vrednote in nevrednote kot n. pr. kazen, pohvalo, zaslugo i. t. d. Posebno poglavje je posvečeno razmerju med vrednotami, pri čemer pisatelj zanimivo in pravilno ugotavlja, da ostane razmerje med vrednotami formalno isto, čeprav se izpremeni vrednotenje, in omenja primer komunističnega prevrednotenja (str. 69/70). V odstavku o najstvu navaja tudi Mallyjeve izsledke. Razliko med voljo in željo postavlja Sch. na temelj določenosti predmetov, po katerih stremimo, ne omenja pa nikake psihološko notranje razlike. Vse to priča, da je avtorjeva metoda še povsem pristna metoda Meinongove predmetne teorije in da ni Sch. od Vebrovega psihološkega in predvsem subjektološkega gledanja še ničesar prevzel. Zelo zanimivo razpravlja avtor o jezikovno psiholoških zakonitostih definitiva z »zu« in brez njega, dalje o gerundiju in o glagolu sploh. Razpravlja tudi na svoj način o intelektualu in emocijski strani najstva in je posebno zadnja analiza zelo dobra. V tej zvezi na poseben način poudarja tudi pomembnost »ranga« ali vrstnega reda vrednot. Nove stvari najdemo pri ugotavljanju, da odgovarja maksimalnemu